

REGULATĪVĀS VIDES IZAIČINĀJUMI UN DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS IESPĒJAS BANKU KONKURĒTSPĒJAS ASPEKTĀ

Andris Nātriņš
Banku augstskolas prorektors
pētniecības un attīstības jautājumos

Tēzes

Ievads. Regulatīvās vides izmaiņas un digitālo tehnoloģiju izplatība ir faktori, ko akadēmiskajā literatūrā un biznesa un tehnoloģiju konsultantu analītiskajos rakstos visbiežāk min kā finanšu sektora pārmaiņu ietekmējošos faktorus pēdējos desmit gados (kopš globālās finanšu krīzes 2008. – 2011. gadā). Šie faktori ir vistiešāk saistāmi ar banku konkurences nosacījumiem mūsdienu pasaulē – esošajā ģeopolitiskajā situācijā, globālās savienojamības un sasniedzamības vidē, digitālajā laikmetā.

Regulatīvās vides koncepts. Regulatīvā vide ir koncepts, kas biežāk ir lietots nejuridiskajā literatūrā nekā tiesību disciplīnā. Tam ir gan praktiskajā, gan akadēmiskajā lietojumā drīzāk intuitīvs, nekā eksakts nozīmes skaidrojums. Kembridžas vārdnīcā¹ jēdziens tiek nevis definēts, bet "demonstrēts" lietojumā. Autors šajās tēzēs piedāvā arī divus definīciju piemērus:

1. "Regulatīvā vide ir likumu, regulējumu, noteikumu, standartu un vadlīniju kopums, kas pārvalda vai kam ir ietekme uz dažādu sektoru ekonomisko aktivitāti"²;
2. Regulatīvā vide (mārketinga kontekstā) ir "tā daļa no uzņēmuma ārējās mārketinga vides, ko raksturo juridisko un politisko spēku iedarbība, kas vērsta uz regulējumu maiņu, kas ietekmē mārketinga centienus; regulējuma izmaiņas var radīt draudus vai radīt iespējas."³

Autora ieskatā definīcijā regulatīvās vides jēdziena nozīmē būtu jāiekļauj ar tiesisko regulējumu saistītos segmentus formālo un neformālo institucionālo attiecību sistēmā plašā tvērumā, tostarp gan spēkā esošo normatīvo tekstu masīvu (reālajā to hierarhijā), gan regulējuma veidošanas un piemērošanas prakses (visās formās, ietekmēs un reakcijās), gan arī iesaistīto subjektu pašregulatīvās formas, "kultūru", iedibinātās kārtības un attieksmes saistībā ar sociālo attiecību sistēmu, kuras kontekstā tiek lietots šis termins.

¹ Sk. <https://dictionary.cambridge.org/example/english/regulatory-environment>

² Sk. https://www.gaois.ie/info/en/regulatory_environment

³ Sk. <https://www.monash.edu/business/marketing/marketing-dictionary/r/regulatory-environment#>

Regulējums un regulatīvā vide banku industrijā. Banku industrija ir augstā pakāpē regulēta industrija, ņemot vērā tās lomu ik katras valsts tautsaimniecībā, pirmām kārtām, finanšu stabilitātes kontekstā. Vienlaikus bankas ir normatīvi sasaistītas ar vēl vairākām citām funkcijām (gan globālajos, gan valsts mēroga procesos), kam ir ne tikai ekonomiska, bet arī sociāla, politiska vai pat ģeopolitiska loma.

Šīs funkcijas un no tām izrietošie uzdevumi papildina banku specifisko pienākumu apjomu arī tādās jomās, kā nelikumīgu vai nevēlamu saimniecisko darījumu ierobežošana, konkurences barjeru mazināšana starp finanšu pakalpojumu sniedzējiem vai patērētāju tiesību asimetriju mazināšana⁴. Regulatīvā vide raksturo to, vai normatīvu, to piemērošanas prakses un kultūras ietekme un kvalitāte, katram regulējumam atsevišķi vai to mijiedarbībā izpaužoties banku darbībā, rada priekšnoteikumus to mērķu īstenošanai, kuru dēļ tie pastāv, respektīvi – finanšu stabilitātei, finanšu pakalpojumu sektora efektivitātei, tostarp patērētāju iespēju nodrošināšanai saņemt kvalitatīvus finanšu pakalpojumus, nelegālas izcelsmes naudas plūsmu ierobežošanai⁵.

Dažādu mērķu dēļ izveidotie normatīvi var radīt gan konkrētiem tirgus dalībniekiem labvēlīgāku, gan arī biznesu apdraudošu regulatīvo vidi, kas var ietekmēt to konkurētspēju stabilitātes vārdā, vai stabilitāti konkurencei labvēlīgāku nosacījumu vārdā. Digitālajā laikmetā šādas tendences ar jauniem draudu un iespēju faktoriem izpaužas īpaši izteikti.

Digitālā transformācija finanšu nozarē un banku industrijā. Digitālā transformācija ir koncepts, kura nozīme ikdienas lietojumā kļūst jau šķietami pašsaprotams. Digitālā transformācija var apzīmēt gan pārmaiņas, kas notiek (globāli, konkrētā valstī, kādā sektorā vai organizācijā) digitalizācijas ietekmē, gan arī stratēģiska līmeņa vadības uzdevumus, ko valstīm vai organizācijām (tostarp – uzņēmumiem un institūcijām) būtu jāīsteno, lai izdzīvotu vai konkurētu visaptverošas un dinamiskas digitalizācijas nosacījumos.

Autora skaidrojums: digitālā transformācija ir organizācijas augstākajā pārvaldības instancē vadīts nepārtraukts pārmaiņu process, kura nepieciešamību nosaka konkurētspējas nodrošināšana digitālajā laikmetā. Produktivitātes un/vai labākas klientu vai lietotāju pieredzes (UX) sasniegšana, veidojot jaunus biznesa modeļus, izmantojot tehnoloģiju arvien jaunās iespējas ir nozīmīgākie virzītājspēki digitālās transformācijas uzdevumu īstenošanā. Nozīmīgs aspekts šajā kontekstā ir tehnoloģiju radītās iespējas piekļuvē datiem un, pats svarīgākais – datu apstrādē un analizē.

⁴ Sk. de Lis, S.F., Ortun, P.U., (2019), "Digital transformation and competition in the financial sector", Working Paper, BBVA Research, N° 19/02 ; in <https://www.bbva-research.com/wp-content/uploads/2019/01/Digital-transformation-and-competition-in-the-financial-sector.pdf>

⁵ Sk. Ibid

Digitālā transformācija ir finanšu sektora uzņēmumu sekmīgas tālākās attīstības viens no pamatuzdevumiem un priekšnosacījumiem, kas tiek veikts atbilstoši nepieciešamībai, radīt skaidru ceļu karti procesu un infrastruktūras izveidei vai pārveidei, kas ne tikai balstās uz informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) risinājumiem, bet, ko pamato pieņēmums par strauju turpmāko IKT attīstību un vienlaicīgi – akceptu lietotāju vidē.

Digitālās transformācijas koncepts ir saistāma ar jaunu paradigmu, ko raksturo ne tikai straujā attīstībā esošo IK tehnoloģiju ieviešana biznesa procesos un produktos (tostarp mākslīgais intelekts, dziļā mašīnmācīšanās, lietu internets, robotizācija, lielo datu analītika, mākoņtehnoloģijas, "blokkēdes"), bet arī līdztekus tai izveidojusies un ar to saistītā digitālo ekosistēmu lietu kārtība, tostarp sociālie tīkli, dalīšanās ekonomika interneta vidē, globālā mērogā plaša viedierīču izmantošana ar tām pielāgotajām programmatūrām, kā arī viss, kas saistās ar tehnoloģisko jaunuzņēmumu ekosistēmām.

Digitalizāciju finanšu sektorā raksturo fintech industriju veidošanās, kas rada alternatīvas vai papildinājumus tradicionālo finanšu industriju, tostarp banku piedāvājumam, balstot to uz iepriekš aprakstīto IKT inovāciju.

Digitalizācijas aktualitāte veido jaunu dimensiju finanšu sektora regulējumā un regulatīvajā vidē. Inovācijas, konkurences un patērētāju iespēju efektīvizēšanai finanšu pakalpojumu jomā pasaulē un ES tiesiskajā telpā veidojas regulējums, kas paredz iespēju paplašināt klientu piekļuvi visām maksājumu sistēmām, neprivilēģējot bankas iepretī fintech maksājumu pakalpojumu sniedzējiem (piemēram, Eiropas Savienības Otrās maksājumu direktīvas paredzētais "maksājumu iniciēšanas pakalpojums" un jebkuras ES reģistrētās maksājumu iestādes "piekļuve kredītiestādes uzturētiem kontiem⁶").

Regulatīvās vides izmaiņas banku sistēmā Latvijā daudzveidīgi ietekmē starptautiskās sadarbības platformu līmenī aktualizētie uzstādījumi tradicionālo banku infrastruktūras atvēršanai inovācijai, kā arī arvien striktāki nosacījumi un pieaugoša banku atbildība maksājumu, naudas izcelsmes un izmantošanas mērķu kontroles sistēmā.

Regulatīvā vide, digitalizācija un konkurētspēja. Kaut arī fintech industriju uzņēmumi līdz šim ir straujāk attīstījušies tajās jomās, kur to darbību mazāk ierobežo strikts regulējums (maksājumi, patēriņa kredīti), un fintech uzņēmumu apgrozījums, kapitalizācija un starptautiskā izplešanās pārspēj tradicionālo banku rādītājus, konkurence starp šiem diviem finanšu pakalpojumu segmentiem reāli ir daļēja un netieša. Bet pats galvenais – konkurences vide ir dinamiski mainīga, bez izslēdzošām vai iznīcinošām priekšrocībām kādai industrijai.

---

⁶ Sk. Eiropas Savienības un Eiropas parlamenta direktīva (ES) 2015/2366, 2015. gada 25. novembrī par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2366>

Pēdējo trīs gadu izteikta tendence: fintech, specializējas šaurā nišā, darbojās plašākās lietotāju ekosistēmās pieejamā datu vidē, nekā bankas, mērogo pakalpojumus globāli. Fintech uzņēmumu *konkurences šķautne* ir sāncensība finansējuma piesaistē, kas sniedz papildus iespējas gan tehnoloģiju pilnveidē, gan mērogošanā jaunos tirgos. Savukārt, bankas (tostarp Latvijas universālās bankas) pakāpeniski pielāgojas jaunajiem digitālās inovācijas nosacījumiem, vairāk absorbējot fintech uzņēmumu pārbaudītās inovācijas nekā riskējot balstīt biznesa attīstību uz agresīvu jaunu pakalpojumu izstrādi un ieviešanu. Vienlaikus, bankas noteiktās riska robežās piedāvā savus datus un infrastruktūru ar tām saistītām vai nesaistītām mikroservisa komandām.

Atsevišķs problēmas uzstādījums Latvijas banku sistēmā: vai uz nerezidentu klientu apkalpošanu iepriekš orientētais banku segments spēs panākt ilgtspējīgu biznesa modeļa maiņu, ņemot vērā to, ka šī segmenta banku klientu datiem, iespējams, nav liela vērtība klientu pieredzes uzlabošanā finanšu pakalpojumu aspektā, kā arī pašām bankām ir necils tehnoloģiju attīstības potenciāls? "Restarta" iespējas šim segmentam – īpaši pielāgota investīciju apkalpošana turīgām privātpersonām vai tādu privātpersonu un uzņēmumu apkalpošana, kura riska novērtējums ir pārāk augsts universālajām bankām vai finanšu tehnoloģiju akcepts pārāk zems.

Tā dēvētais RegTech⁷ un risku pārvaldība digitālajā laikmetā ir Latvijā nepietiekami attīstītas jomas, kas rada zināmu nenoteiktību sektora efektivitātes un ilgtspējas aspektā. Nav izveidojusies saikne starp iespējām, ko var sniegt lielo datu analītika, tāpat arī autonomo un automatizēto sistēmu izmantošana klientu darījumu kontrolē un risku metrikā – no viena aspekta, cilvēkvadīto riska vadības sistēmas – no otra aspekta, un normatīvi nostiprinātiem risku pārvaldības standartiem klientu darījumu pārvaldībā – no trešā aspekta.

---

⁷ Sk. <https://www.iif.com/Innovation/Regtech>, definīcija Institute of International Finance: "Regtech" ir jauno tehnoloģiju izmantošana, lai efektīvāk risinātu regulatīvo un atbilstības slogu.